

Ígélet és vallomás Orbán Gyöngyi:
Híd és korlát, Kolozsvár,
 Egyetemi Műhely Kiadó
 – Bolyai Társaság, 2014.

„az a benyomásunk, hogy valósággal »időt nyerünk«
 általa, és ez a benyomás egyre határozottabbá válik
 abban a késztettségünkben, amely a nála maradásra,
 majd a hozzá visszatérésre ösztönöz”

Híd és korlát, 76.

Az *ígélet* sajátosságai által mélyen átjárt gondolati körről való megnyilatkozás azért nehéz, mert valójában egy *vallomáshoz* közeli eseményhez vagy kifejezetten egy *vallomáshoz* vezet. Ez utóbbi pedig egy újabb ígéletet, így ismétlésjelleg eredményez. Ha elidőzünk Orbán Gyöngyi *Híd és korlát* című 2014-es köteténél, megfogalmazás-kísérleteink e felvetést lényegileg foglalják magukban.

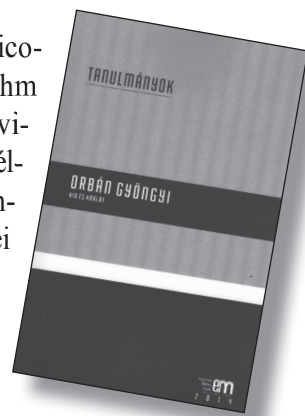
Orbán Gyöngyi az ígélet szemantikai mezejének vonzaskörébe elsősorban a párbeszédet helyezi, mint ahogy tette az *Ígélet kertje* kapcsán is (*Ígélet kertje. A dialógus poétikája felé*, Kolozsvár, Pro Philosophia, 2002). A *Híd és korlát*ban e mozdulat kiindulópontként értelmezhető, s összekapcsolódva a másik észlelésének, a közösségnek, az emlékezésnek a problémahalmazával, eljut az *Egész* természetéig. E rendszer a hermeneutika legfontosabb jegyét képes magának tudni a megértés viszonylatában. Érdemes idézni egy jellemző szakaszt a kötetből, amely arra is rávilágít, miért olyan szimpatikus Orbán Gyöngyi könyve: „[a]z individuum kimondhatatlansága, amely állandóan értelmezésre szorul, szövegekben ölt testet. A hermeneutika problémája – amely, mint láttuk, egyben a nyelv problémája is – éppen ebből adódik: hiszen a kimondottban nemcsak egy nyelvi formába öntött üzenettel, hanem a másik másságának áthatolhatatlanságával is találkozunk. Ez késztet bennünket a nyelv dialogikus használatára (pontosabban arra, hogy rábizzuk magunkat a nyelv dialogikus természetére); vagyis arra, hogy állandóan megújuló kísérletet tegyünk a másik által mondottak megértésére, miközben kockára tesszük a magunk előzetes véleményét”. Ez mutatkozik meg egyrészt a Jacques Derrida és Hans-Georg Gadamer közötti párbeszéd létrejöttében, amely jelzi a „párbeszéd lehetetlen lehetőségét”. Másrészt a nyelv dialogikus attribútuma „találkozik” az esztétikai érzékelésben felsejlő „keresztüllátással”, mely lehetővé teszi a másik

ember lényegének érzékelését (Nicola Hartmann és Gottfried Boehm elgondolása nyomán). Ez utóbbi viszont a pedagógiai szituáció nélkülözhetetlen eleme Orbán Gyöngyi Németh László-értelmezései szerint.

A többelémű Németh-interpretáció rendre izgalmas dialógusokat léptet életbe Derrida és a magyar író között, amelyek ténylegesen a mozgáson alapulnak, hiszen mindkét szerző tiszteletben tartja az interpretációk szabadságát az „ellenkérdés” kényszerének kiküszöbölésével, vagyis a szakadatlan kényszerű megújítástól mentesen.

A *Híd és korlát* a párbeszéd és az olvasás kapcsolatát, illetve ezek közösséghez fűződését leginkább a gyermeki „olvasás” (egy ideig a felnőtt *felolvasása*) esetében diagnosztizálja: a gyermek még olvasni tudása előtt, a felolvasás révén megtanul *együttjátszani* a szöveggel (hozzátéve, hogy „[a] gyermekvers tehát olvasni is tanít”). Ily módon megképződik a gyermek kulturális beágyazottsága, aki így felvérteződik egy elváráshorizonttal. Emellett az sem felejthető el, hogy a népmesék sajátosságaikkal egy interaktív mozdulat által jöttek létre, magukban hordozzák tehát a *közösségiség* jegyét. Az olvasás párbeszédjellege vezet majd leginkább a gyermekeket a közösségi tartalmak birtoklásához. Nem véletlen, hogy a *Híd és korlát* a közösségről a tanítás viszonylatában nyilatkozik többször is.

Kétségtelen, hogy Orbán Gyöngyi az olvasásnál és a megértésnél végig érzékelteti a teológiai diskurzus közösség-attribútumát is. Nem egyszer az olvasásban megbúvó *újszövetségekötés* szemantikai társulását mutatja fel. A kötet egyik legnagyobb erénye éppen ezekben az összekapcsolásokban rejlik. Az elméleti kérdések tárgyalása során rendkívül megvilágító, hogy néhol bibliai egységeket hív magyarázatul. Valójában úgy is tűnik, hogy a szerző számára legfontosabb, öt elemi erővel foglalkoztató csoportoknál jelennek meg e fejtegetések. Amikor Németh László tanítási elvének *Egész*-fogalmát kísérli meg feltárni, akkor ugyancsak gondolhatunk a teológiából ismert nem-szabdaltság isteni jegyére. Orbán Gyöngyi nem áll meg az *Egész* egy jelentésénél, jobban mondva többféle jelentés közös irányultsága felé tereli az olvasóját. Ugyanezt teszi az *idő* és a *szolidaritás* terminusainál is.

E kérdéshalmaz egészében a kulturális meghatározottságot emeli be, amelynek fontos részét képezi az emlékezet problematikája: e kötetben mind a kulturális emlékezet, mind az egyéni emlékezet feltárára kerül. A szerző mindenekelőtt a Gadamer által tárgyalt sokféleség jegyét, az átírás funkcióját tartja szem előtt az elemzéseiben, termékenyen párbeszédbe állítva önnön meglátásaival. Az elmúlás természete körüli okfejtések vezetnek több esetben az em-

lékezethez. *A gondolvirág* című Nemes Nagy Ágnes-vers izgalmas interpretációja vagy Dsida Jenő *Sírfeliratának* tárgyalása ezt az utat járja.

Orbán Gyöngyi *Hid és korlát* című könyvének sikerül a befogadóhoz mint individuumhoz szólnia, s párbeszédbe lépnie vele. Mindezt igényes elméleti következtetésekkel képes megvalósítani, éppen ezért is mondható fontos kötetnek.

Kovács Flóra

Színpad és oltár Sepsi Enikő: *Pilinszky János mozdulatlan színháza – Mallarmé, Simone Weil és Robert Wilson műveinek tükrében*, L'Harmattan Kiadó, 2015.

A kötet szerzője, Sepsi Enikő Yves Bonnefoy, Valère Novarina és Jean-Michel Maulpoix műveinek fordítója; kutatási területei a modern és kortárs francia költészet, a színház és a vallástudomány, ezen belül a modern és a kortárs misztika.

Új könyvének célja, hogy felhívja a figyelmet egy hiányosságra Pilinszky János életművének befogadástörténetében. A szerző – színpadi gondolkodás és költészet összefüggéseit vizsgálva – teljesebb képet kíván adni az elsősorban költőként számon tartott Pilinszky munkásságáról. E tematikán belül tehát annak az esztétikai-poétikai változásnak a mibenlétét kutatja, mely az első versek látens színházi képi világától a színházi esszéeken át a tényleges drámai kísérletekig vezetett, hogy mindezt az európai irodalom- és színház történet kontextusában elhelyezve, Pilinszky János gondolatainak előképeit és rokonjelenségeit is az olvasó elé tárja.

A kötet ennek első lépéseként azt a különleges költői nyelvet mutatja be, mely nemcsak Magyarországon, hanem a kortárs európai költészetben belül is kiemelt helyet biztosít Pilinszky számára; mibenléte pedig abban a tömörségben és sűrítettségben ragadható meg, amely utat nyit a hermetizmus irányába, ily módon oldva fel az „én” elszigeteltségét a költemények egészében. Az 1959 és 1970 közötti hallgatás időszakát – a költő csupán tizenöt költeményt publikált – egy új költői beszédmód megjelenése zárja, mely egybeesik Pilinszky franciaországi utazásaival, és az életmű fordulópontjának tekinthető. Ezt az esztétikai-poétikai változást a szerző három területre vezeti vissza: Pilinszky megismerkedik Simone Weil munkásságával, Párizsban látja Robert Wilson *A sí-*

ket pillantása című előadását, illetve ekkorra tehető a katolikus liturgia megújulása, amely színházfelfogása számára modellként fog szolgálni.

A könyv szerzője rávilágít, hogy a „mozdulatlan elkötelezettség” esztétikája Simone Weil hatására születik meg Pilinszkyben, alapját pedig egy mozdulatlan és időtlen passiókép alkotja, melyen belül az „én” visszateremtésének (décréation) folyamata megvalósulhat. Ennek eredményeként az egyén képessé válik a pillanatban létezni, ahol az időtartam a figyelem aktusának lényegi részeként határozódik meg. A visszateremtés állapotára ennek értelmében egyfajta „passzív aktivitás” jellemző, vagy ahogyan Weil fogalmaz: egy „nem cselekvő cselekvés”. A visszateremtés, amint a szerző kiemeli, a teremtéssel ellentétes folyamatként definiálódik, végeredménye pedig az „én” eltűnése, mely azonban a lét és a dolgok világban való jelenlétének feltétele. Az ehhez vezető út középpontjában a figyelem áll, melynek révén a művészet képessé válik a világ inkarnálására, megteremtve egy olyan evangéliumi esztétika alapját, amely a csend állapotában gyökerezik. Mindez pedig nem csupán Pilinszky tárgyias költészetéhez vezet, hanem a színházról való gondolkodásának is alapját képezi.

A könyv felhívja az olvasó figyelmét, hogy Pilinszky már 1968-ban párhuzamot von a színpad és oltár között:

„Vasárnap az esti misét egy mellékoltárhoz szorultva hallgatom. Azon kapom rajta magamat, hogy szemem az üres oltáron pihen és gyönyörködik benne. Mert ez az oltár egyáltalán nem üres: érezni a drámai és szakrális csendet. Pedig a világon nincs elhagyottabb hely egy üres színpadnál. De a színpadok csak megidézői a valóságnak. Az oltár más: az isteni dráma valóságos színtere.”

